

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

**Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 18

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20**О - 59****УДК: 37: 371: 372: 373: 378**

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. – Рівне: РДГУ, 2002. – 177 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН
Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробійов Анатолій Миколайович**
(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 7 від 28.02.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.
університет, 2002

© Рівненський державний гуманітарний

різним, але уявлення настільки подібним, що може сприйматись як тотожне. Можна сказати, що ті мовці, які розмовляють однією мовою за допомогою даного слова розглядають різний у кожному з них зміст цього слова під однаковим кутом зору із однієї і тієї ж точки. При переході на інші мови процес ускладнюється, тому що у цьому випадку не лише зміст, але й уявлення різні. Якщо слово однієї мови не покриває слова іншої мови, то тим менше можуть покривати одна одну комбінації слів, картини, почуття. Навіть думка, виражена іншою мовою, отримує нові додатки. Кожній культурі доводиться працювати із наявним матеріалом, зокрема з тими обмеженнями, котрі накладає на нього фізіологічна організація людини. Одним із найважливіших кроків в еволюції людини було виникнення здатності до мови і символічних процесів. Реалізація цієї здатності здійснюється поступово, шляхом довгих тренувань. Сепір, можливо, мав рацію, вказуючи, що “неможливо довести переваги однієї людської мови над будь-якою іншою щодо досконалості і складності її структури”. Але він також зауважував, що “народи різняться саме тим, в якій мірі вони отримують із використовуваної ними мови ті могутні засоби, котрі організовують мислення” [9].

До сьогодні актуальною залишається основна теза Уорфа про те, що “ми розділяємо світ, [як це] закріплено у системі моделей нашої мови” [10]. Її вагомість визнає кожен, у кого емпіричний горизонт виходить за межі рідної мови. Знання інших мов і культур є необхідним хоча б тому, що сутність своєї рідної культури (якою б різносторонньою вона не була) можна зрозуміти краще, коли відбудеться знайомство з іншою культурою. Реакція на таке знайомство може оновити всю сутність людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. В. фон Гумбольдт. Язык и философия культуры. – М., 1985.
2. Потебня А. А. Мысль и язык. – К., 1993. – с. 163.
3. Жаботинский В. Наши языки. Из-во общества “Тарбут”. – К., 1918.
4. Потебня А. А. Мысль и язык. – К., 1993. – С. 171–172.
5. Потебня А. А. Зазначена праця. – 166 с.
6. Bowerman M. 1976. Semantic Factors in the Heguistion of Rules fo Word Use and Sentence Construction. In Morehead and Morehead. P. – 112–113.
7. Bowerman M. 1985. What Shapes Children’s Grammars? In Slobin (1985), ii. 1284
8. Вежицкая А.. Семантические универсалии и описание языков. – М., 1999. – с. 24.
9. E. Sapir. Language: an introduction to the study of speech. N.Y.Harcourt Brace, 1921. – P. 53
10. B.L. Whorf. Language thought and reality. Selected writing of B.L. Whorf. Ed. John B. Carroll. N.Y.:Wiley, 1956

Одержано редакцією 20.05.2001 р.

УДК: 372. 44

Н. В. ГОГОЛЬ

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНО-ОЦІННОГО ДОСВІДУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Залучення молодших школярів до художньої літератури як до мистецтва слова, розвиток та виховання учнів засобами художньої літератури – одна із важливих і складних проблем сучасної школи. Мистецтво слова дозволяє розкривати перед учнями багаті художньо-пізнавальні можливості літератури, показати, як людина може досягти через літературний твір навколишній світ, отримувати від читання глибоку естетичну насолоду.

Займаючись розробкою проблеми естетичного виховання дітей, ми наголошуємо на недостатньому рівні естетичної освіти молодших школярів. Основна увага на уроках читання приділяється розвитку розумових сил і пам’яті учнів, вихованню їх умінь та навичок. Формування емоційної сфери часто відсувається на другий план, залишається без уваги вчителя. Відповідно до питань і завдань підручників, а також згідно з методичними вказівкам для вчителів робота над текстом іноді зводиться до аналізу змісту твору, ігнорується роль та значення художнього образу.

Художні твори безпосередньо направлені на те, щоб пробуджувати у людини моральні,

естетичні емоції за допомогою художніх образів, зображально-виражальних засобів мови. Особлива увага на уроці читання має приділятися глибокому та різнобічному розумінню й переживанню художнього твору дітьми. Ми переконані, що без розвитку у школярів емоційної культури, без переживань, сердечної схвилюваності не може бути справжнього виховання засобами мистецтва слова. Звідси й необхідність практикувати такі форми і прийоми роботи, які будуть активізувати процеси емоційних переживань, надаватимуть урокам читання вираженого емоційного колориту.

Особливе значення для розвитку емоційної сфери школярів, їх почуттів, переживань, настроїв має читання прозових та ліричних творів про природу.

Твори про природу займають значне місце в книгах для читання у початковій школі. Вони можуть служити основою для розвитку вміння сприймати описи природи, милуватися ними, висловлювати свої думки щодо прочитаного у формі естетичних оцінних суджень. Естетичні судження, будучи результатом сприйняття, водночас є початковою, елементарною формою художньої творчості.

Естетичні критерії, смаки учнів розвиваються за умови, що діти мають постійну активну оцінну практику, якщо педагог вимагає від них мотивованих естетичних суджень, тобто відповідей на запитання: Які почуття ви переживаєте, читаючи твір? Що уявляєте? Чим і чому подобається чи не подобається вам твір? та інші. Якщо не було цілеспрямованої роботи з формування у дитини образного мислення, творчої уяви, то їй буде дуже важко відповісти на поставлені запитання.

У процесі створення питань та завдань до творів про природу ми враховували те, що сприймання мистецтва є процес індивідуальний і залежить не тільки від характеру матеріалу, але й від психологічних особливостей реципієнта. До художніх творів добирались такі питання, які відкривали простір думкам дитини, не нав'язували однозначної відповіді. Крім цього, питання й завдання складались так, щоб школярі у процесі читання сприймали не тільки зміст твору, але й засоби його вираження, художні прийоми.

Широкий діапазон мають питання й завдання, які спрямовані на визначення ролі засобів художньої виразності у творі. Потрібно відмітити, що учні 2 класу чотирирічної школи іще не можуть самостійно визначити у творі виражально-зображальні засоби мови, завдяки яким і досягається естетична насолода від спілкування з художнім твором. Тому завдання вчителя – звертати увагу учнів на зображення картин природи засобами мови. Важливо, щоб учні відчули образне значення метафор, епітетів, порівнянь тощо.

До вашої уваги пропонуємо ряд запитань та завдань емоційно-оцінного характеру, розроблених до прозових та ліричних творів про природу. Питання складено за читанкою для 2 класу чотирирічної початкової школи.

ЧИТАНКА 2

“Осінь щедра, осінь золотава...”

1. Л. Костенко, Вже брами літа замикає осінь. Яким настроєм пройнятий вірш? Прочитай перший рядок вірша. Що ти уявляєш? Знайди і зачитай у вірші рядки, які допомагають відчувати прихід осені. Як ти розумієш вислів “погубила у небі журавлині ключі”?
2. Б. Чалий, Осінь настає... Який настрій вірша? Чи відповідає він настрою осені? Які кольори у своєму вірші використав автор?
3. Д. Чередниченко, Рання осінь. На які роздуми наштовхує тебе це оповідання. Прочитай перший абзац оповідання. Чим осінь дає про себе знати у серпні? Про які нові тони в кольорі говорить автор? Прочитай три останні речення в оповіданні. Як ти розумієш їхній зміст?
4. О. Пчілка, Як швидко літо промайнуло! Які почуття передає поетеса у своєму вірші? Що змінилося в природі з приходом осені?
5. П. Воронько, Осінь. Про які дії осені свідчать такі слова: поливала, роздавала? Яку іншу назву ти дав би цьому віршу?
6. В. Симоненко, Засівна пісня. Подумай, чому пісня має таку назву? У яких словах “Засівальної пісні” виражено її головну думку?
7. Л. Костенко, Березовий листочок. Які слова у перших двох рядках вірша вказують на пізню осінь?

8. Я. Щоголів, Осінь. Які почуття викликає у тебе цей вірш? Що в описі осінньої природи тобі найбільше сподобалось? Які рядки у вірші найвиразніше передають милування осінньою природою?
9. В. Сухомлинський, Відлітають журавлі. Яким настроєм пройнятий цей твір? Чи співчуваєш ти журавлям? Чому?
10. Г. Паламарчук, Чому веселиками звуться журавлі. Простеж за змінами у природі, порівняй ознаки весни й осені. Який зв'язок між змінами в природі і почуттями журавлів-веселиків?
11. В. Сухомлинський, П'ять дубків. Що найбільше вразило тебе в оповіданні? Подумай, чому оповідання має таку назву? Що могли б розповісти про Дмитрика й Сергія посажені ними деревця?
12. Л. Костенко, Осінні хмари, сірі, як слони. Який настрій вірша? Чи відповідає він осені? Які слова у вірші вказують на те, що мова йде про пізню осінь?
13. Я. Купала, Листопад. Яким настроєм пройняті перші дві строфи вірша? Чи змінюється цей настрій в останній строфі?
14. Г. Тютюнник, Нащо дубам листя взимку? Яке враження справило на тебе оповідання? Як ти розумієш вираз "у верховітті ходить зима, носить в синій пелені завірюху"? Що ти уявляєш? Що хотів підкреслити письменник, називаючи дуби міцнолистими?
15. Л. Українка, Восени. Прочитай перші чотири рядки вірша. Що ти відчуваєш? Прочитай останній рядок вірша. Що допомагає уявити зиму ніби живу істоту? Підбери мелодію до цього вірша. Наспівай.

"Зима – білосніжка"

1. М. Підгірянка, Ходить, ходить зима гаєм..." Яким настроєм пройнятий вірш? Які слова у вірші допомагають уявити зиму ніби живу істоту? Про що свідчать пестливі слова: килимочки, доріжки, ярочки, потічки.
2. П. Амбросій, Мороз. Прочитай перші два рядки вірша. Що ти уявляєш?
3. Сніг іде (за Л. Воронковою). Як ти вважаєш, що відчувала Таня, коли розглядала сніжинки?
4. Я. Колас, Зима. Як ти розумієш вислови: "річка оніміла", "омертвіли лози"? Що вони допомагають передати? Яку картину ти намалював би до цього вірша? Які кольори в ній переважали б?
5. М. Вороний, Сніжинки. Як поет зображав сніжинки? Як ти можеш пояснити вислів "вродились ми з води"? Що ти можеш сказати про красу сніжинок? З чим порівнює поет сніжинки? З чого видно, що поет любить рідну землю?
6. П. Панч "Синичка". Як по-іншому можна передати вислів "зерно за пташками", "пурхала"? Про яку рису характеру хлопчика говорять його дії.
7. Взимку (за М. Коцюбинським). Якій настрої оповідання? Що в описі природи тебе найбільш вразило? Як в оповіданні описано сніг? Як ти гадаєш, коли сніг може вигравати самоцвітами?
8. Я. Щоголів, Завірюха. Які почуття викликає у тебе вірш? Які слова у вірші вказують на те, що незабаром прийде ніч? Які образи вони створюють?
9. В. Даль, Старик-роговик. Які запитання можна поставити до казки? Зістав її зміст із загадкою, вміщеною тут. Чим вони подібні?
10. С. Носань, Ялинка. Чим вразив тебе цей твір?
11. М. Рильський, Новорічна ялинка. Якими словами у вірші поет передає настрій зими? Якою ти уявляєш новорічну ялинку?
12. М. Рильський, Білі мухи. Який настрій вірша? Чому автор називає сніжинки білими мухами?
13. Є. Гуцало, Зайці. Яким ти уявляєш продовження цієї розповіді?
14. Л. Глібов, Зимня пісенька. Якими словами автор підкреслює, що діти люблять зиму? Прочитай третю строфу вірша. Як ти розумієш вислів "буде, як мара"? З яких рядків вірша можна довідатись, що діти звертаються до зими як до живої істоти?
15. Л. Українка, Сніг з морозом поморозив... Чи змінюється настрій вірша з перших рядків до останніх? Доведи.
16. О. Копиленко, Пригріває сонечко. З чим порівнюються бурульки? За якими ознаками? Зістав зміст оповідання із власними спостереженнями. Чи збігаються вони? Що нового ти

можеш додати?

17. П. Воронько, Дід Мороз і Весна. Поясни, як Дід Мороз може полоскотати, а Весна спалити йому бороду? Яким ти уявляєш Діда Мороза, а якою – Весну? Чому Весна сміється?

“Цікавий світ навколо тебе”

1. В. Сосюра, Сходить день і знову гасне. Які почуття і риси передано у вірші? Прочитай першу строфу вірша. Що ти уявляєш? Які образи допомагає уявити вислів “все своїм життям живе”?
2. К. Ушинський, Ліс і струмок. Якою описано місцевість, де протікав струмок? Який настрій передають вислови: “ясне проміння сонця”, “грайливий вітерець”? Прочитай останнє речення в оповіданні. Що ти уявляєш?
3. Т. Коломієць, Ручай. Яким допомагає уявити ручай вираз “упертий зроду”. Зістав оповідання й вірш. Чим вони схожі?
4. М. Трублаїні, Ловля летючих риб. У якому епізоді в оповіданні ти найбільш хвилювався? Чому? Що ти відчував у цей момент? Якими малюнками можна передати початок, основну частину, кінець оповідання?
5. Л. Шевченко, Якщо допоможемо. Чи можна із змісту вірша довідатись, як оповідач ставиться до тварин? Доведи.
6. С. Носань, Несподівана зустріч. Що вразило тебе в оповіданні? Чому? Чи правильно зробили автор з донькою, врятувавши маленьке пташеня? Доведи.
7. М. Сингаївський, Нечуйвітер. З якими почуттями автор описує квітку? Якими словами поет називає те місце, де росте квітка? Які образи виникають у твоїй уяві? Як ти вважаєш, що хотів підкреслити поет в описі квітки висловом “квітка тиха”? Чому автор називає квітку сонцевісною?
8. А. Морозов, Яструбина. Якою описано квітку в оповіданні? Що у квітці здалося хлопчику найдивовижнішим? Чому? Що тобі найбільше сподобалось: оповідання чи вірш? Чому?
9. Д. Павличко, Пуп’янок. Якою ти уявляєш квітку? Якими словами поет говорить про квітку ніби про живу істоту?
10. В. Струтинський, Жива казка. Що в оповіданні тобі найбільше сподобалось? Чому? Як ти вважаєш, що відчував хлопчик, прогулюючись біля річки?
11. А. Компанієць, Зимовий вечір. Прочитай перші три речення. Що ти уявляєш? А що відчуваєш?

“Україно, рідна земле”

1. П. Тичина, Де не глянь – колоски. З якими почуттями автор описує колоски? Що допомагає уявити вираз “гей простори які”?
2. Л. Українка, Красо України, Подолля! Якою автор описує природу у вірші? Що допомагає відчути вислів “тополі розмовляють з вітром в полі”? Про що свідчать пестливі слова: балочка, садочки, ярочки зелененькі, стежечки маленькі, стрічечка, річечка?
3. П. Воронько, Облітав журавель. Які почуття викликає у тебе вірш?
4. М. Рильський, Землі. Які образи у твоїй уяві створює вираз “зелена земля”?
5. А. Дрофань, На велику воду. Про яку рису характеру дітей говорить їхній вчинок? Яка головна думка оповідання?
6. М. Рильський, Травнева пісня. Що в описі природи тобі найбільше сподобалось? З чим порівнюється праця? Чому?

“Мамине свято”.

1. І. Жиленко, Весна і мама. Яким настроєм пройнятий вірш? Чому? Як змінюється природа навесні?
2. О. Олесь, Все навколо зеленіє. Як природа зустрічає прихід весни? Прочитай першу строфу вірша. Що в ній можна побачити, а що почути? Як ти розумієш вислови: “все живе цвіте”, “дзвенять пташки”, “сяє сонце”? Який настрій вони створюють?

“А вже весна, а вже красна...”

1. Л. Глібов, Хто вона? Який настрій створює вірш? Коли прилетить до нас ластівка? Прочитай перші чотири рядки вірша. Що ти уявляєш?
2. Л. Глібов, Веснянка. Прочитай перші два рядки вірша. Що ти відчуваєш? Що допомагає уявити цей вираз “все ожило, все розцвіло”?

3. Т. Шевченко, Встала весна... З якими почуттями автор описує прихід весни? Як ти розумієш вислів “уквітчала її рястом, барвінком укрила”? Якою ти уявляєш собі землю з приходом весни?
4. Т. Шевченко, Вранці. Що ти відчув, прочитавши вірш?
5. Т. Шевченко, Зоре моя вечірняя. Чи можна довідатись із змісту вірша про настрій поета? Який він у нього? Які слова у вірші вказують на те, що автор звертається до природи як до живої істоти?
6. О. Копиленко, Весна у лісі. Якими письменник зобразив жителів лісу весною? Наведи приклади. Що свідчить про те, що описано ранню весну?
7. В. Чухліб, Повінь. Прочитай перший абзац оповідання. Що допомагають уявити вислови “берегів не видно”, “гілля полощуть”?
8. Життя квітів (За Ю. Смоличем). Визнач настрої кожної квітки. Зверни увагу на виділені слова. Чи допомагають вони передати характер кожної квітки. Доведи. Які запахи ти відчуваєш?
9. М. Познанська, Пролісок. Яким ти уявляєш собі пролісок?
10. І. Франко, Навесні. Що змінилось у природі з приходом весни? З ким поет порівнює весну? Чому?
11. М. Стельмах, Розлилися води. Який настрій створює вірш? Чому? Як ти вважаєш, в якому місці відбуваються події, описані у вірші?
12. Л. Костенко, Перекинута шпаківня. Які почуття передала поетеса у своєму вірші? Яких людей засуджує Л. Костенко?
13. Р. Демченко, Калинка. Що вразило тебе у цьому оповіданні? Чому? Як ти думаєш, чому зернята калини схожі на маленьке серце?
14. Л. Забашта, Берізонька. Які образи створюють у твоїй уяві вислови: “зелені твої кіски вітрило розвива”, “білі свої ноги все миєш на дощах”.
15. В. Сухомлинський, Все в лісі співає. Яким ти уявляєш кожне дерево? Що ти відчуваєш, слухаючи пісню кожного з дерев?
16. Л. Українка, Пливе білий човник. Які почуття передала поетеса у своєму вірші? Які слова у вірші створюють враження спокою? Спробуй дібрати мелодію до вірша. Який буде її характер? Наспівай.
“І вкрились луки цвітом, вітаючися з літом”.
1. Ю. Старостенко, Літо прийшло. Як ти вважаєш, чому після кожного речення у першому абзаці оповідання стоїть знак питання? Що він допомагає передати? Якою буде відповідь на ці запитання? Зачитай. Прочитай останній абзац в оповіданні. Зверни увагу на виділені слова. Які образи виникають у твоїй уяві? Що ти відчуваєш?
2. Т. Шевченко, Світає, край неба палає... Яке враження створює вірш? Якими словами поет говорить про тополі як про живі істоти?
3. П. Воронько, Липка. На які роздуми наштовхує тебе цей вірш? Якою ти уявляєш собі липку? Що ти відчуваєш, читаючи прохання маленької липки?
4. Е. Шим, Як розпускається мак. Які почуття викликало у тебе це оповідання? Чи змінюються вони? Чому? Зверни увагу на виділені слова. Які образи вони створюють?
5. Л. Забашта, Урожай. Яким ти уявляєш собі літній день? Що відчуваєш?
6. О. Олесь, Два хлопчики. Які почуття передала поетеса у своєму вірші? Зверни увагу на пестливі слова. Про що вони свідчать?
7. Г. Чубач, Я беру своє відерце. Як ти гадаєш, які почуття переповнюють дівчинку, коли вона поспішає до свого городу? Які слова у вірші найвиразніше передають любов дівчинки до рослин?
8. М. Рильський, Свіжа зелень розгойдалась... Який настрій вірша? Прочитай першу строфу вірша. Що ти уявляєш?
9. М. Рильський, Річка. Які почуття викликав у тебе цей вірш? Знайди у вірші слова, що повторюються. Як ти думаєш, що вони допомагають передати?

ЛІТЕРАТУРА

1. Витковская Н. С., Щербо А. Б., Джола Д. М. Формирование эстетической культуры

- младших школьников: Из опыта работы. – К.: Рад. школа, 1985. – 134 с.
2. Виховання естетичної культури школярів: Навч. посіб. /І. А. Зязюн, Н. Є. Миропольська, Л. О. Хлебнік і ін. – К.: Інститут змісту освіти і методів навчання, 1998. – 153 с.
 3. Джола Д. М., Щербо А. Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навч.-метод. посібник. – К.: Інститут змісту освіти і методів навчання, 1998. – 390 с.
 4. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного. – К.: Рад. школа, 1983. – 120 с.
 5. Костюк О. Г. Сприймання музики і художня культура слухача. – К.: Рад. школа, 1965. – 92с.
 6. Обучение и развитие. (Экспериментально-педагогическое исследование) /Под ред. действительного члена АПН СССР Л. В. Занкова. – М.: Педагогика, 1975. – 440 с.

Одержано редакцією 1.11.2001 р.

УДК 378.07

О. В. СЕРГЄЄВ, В. І. ТИЩУК

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ У ВИЩІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ ШКОЛІ

“Нелінійний характер” соціально-економічних і політичних змін, що відбулися за останні роки в наших уявленнях про природу, процеси пізнання та розвитку людини, висунули на порядок денний питання про перебудову сформованих моделей у системі вищої освіти, що із закритої (жорсткої, централізованої) системи повинна, користаючись термінологією І. Пригожина, “реорганізуватися в гнучку, відкриту систему, що самоорганізовується і саморозвивається”, безперервної освіти, основу якої можна сформулювати у вигляді тези “освіта через усе життя”, яка прийшла на зміну традиційному принципу скінченої освіти – “освіта на все життя”. Для того щоб сформулювати пріоритетні шляхи виходу на сучасну систему вищої освіти, коротко зупинимось на визначенні цієї категорії і на основних функціях вищої школи в сучасних умовах розвитку суспільства.

Виходячи з визначення категорії “вища освіта” – це процес перетворення засвоєних у навчанні знань [З], навичок [Н], умінь [У] у психічні властивості особистості за умови, що знання стають спрямованістю і переконанням особистості, їх обсяг – ерудицією як основою компетентності, а навички й уміння перетворюються в звичку, майстерність і професійні здібності (К. К. Платонов)”, можна зробити висновок, що навчання є лише спосіб, але не самодостатня мета вищої освіти, а виховання у вищій школі є кінцева мета освіти, яку починає формувати навчання. Підтвердженням цього є компараторний аналіз системи вищої освіти, проведений у 30-ти провідних країнах світу. Встановлено, що основними функціями вищої школи є: а) акумуляція, розвиток і поширення знань; б) культосвітня та виховна робота; в) соціальне призначення, інтелектуальний розвиток і моральне вдосконалення особистості; г) підготовка до професійної діяльності.

Як видно з переліку основних функцій у цілому, сукупність соціально-культурних функцій вищої школи “переважає” професійну, а остання – здійснюється, у більшості випадків, за межами вищого навчального закладу. Тому провідне завдання вищої школи полягає в закладці певної інтелектуальної і моральної бази для відповідної майбутньої діяльності в галузі наукової, педагогічної, управлінської та іншої практичної діяльності. Для з’ясування дидактичної сутності навчання у вищій педагогічній школі методологія пізнання підказує найбільш доцільний шлях, пов’язаний з виявленням найпростішого, основного відношення навчання, з якого воно історично розвинулось, здобуваючи сучасні ознаки. Найпростіше, основне відношення відображає цілісну (мета, засіб, результат) генетичну одиницю процесу навчання з усіма його властивостями, в якій взаємодіючі компоненти і діяльно-процесуальна структура виступають у своїй первинній дидактичній визначеності. Таке відношення – це свого роду дидактична клітина, вільна від завуальовуючих обставин (умов, засобів, властивостей, сторін, учасників) сучасного навчання, тобто явищ, пов’язаних з навчанням, але власне не його складових. Абстрагування від великого комплексу організаційно-управлінського, кадрового, економічного, ідеологічного, науково-методичного, навчально-матеріального та іншого забезпечення і супроводження навчання дозволяє отримати об’єкт у “чистому” вигляді, що відкриває можливість реалізації **принципу розвитку в пізнанні та побудови теорії** на більш

ЗМІСТ

Передмова	3
Хорошковська О.Н. Формування комунікативних умінь молодших школярів	5
Коваль Г.П. Лінгводидактичні основи уроку української мови в початкових класах	9
Лещенко Г.П. Комунікативна компетенція молодших школярів та шляхи її реалізації у початковому курсі української мови	16
Шевчук Т.Б. Лінгвоукраїнознавчий компонент нового змісту навчання та його реалізація на уроках рідної мови	22
Груба Т.Л. Формування комунікативних умінь у процесі вивчення лексикологічного матеріалу	28
Пономарьова К.І. Синоніми як засіб увиразнення мовлення молодших школярів	33
Артемова О.І. Проективна модель розвитку креативного мовлення молодших школярів	38
Мартиненко В.О. Особливості літературного розвитку молодших школярів	44
Іванова Л.І. Мовленнєва діяльність учнів на уроках читання	47
Фанок Г.Г. Лінгвістичне коментування на уроках читання в початкових класах	50
Шута Н.І. Розвиток комунікативних навичок на уроках української мови (читання)	53
Василіук В.І. Наступність і перспективність у формуванні комунікативної компетенції молодших школярів	56
Ветрова С.І. Реалізація діяльнісного компоненту нового змісту навчання української мови (2-й клас розділ “Слово”)	59
Меркотан Л.І. Розвиток комунікативних здібностей учнів молодших класів в контексті Розвиваючого навчання за системою: Д.Б.Ельконіна–В.В. Давидова	62
Прищепа О.Ю. Взаємозв’язок графічної навички письма з орфографічною грамотністю	64
Яков’юк З.С. Швидкісне каліграфічно-грамотне письмо – запорука успішного формування писемних комунікативних навичок	67
Якимчук Р.І. Звукова культура мовлення першокласників	69
Маліновська Н.В. Формування комунікативної компетентності у дитини-дошкільника	71
Терешко Л.В. Психологічні особливості розвитку мовленнєвої діяльності дітей старшого дошкільного віку	76
Сорокіна О.І. Театральна педагогіка як один із засобів реалізації комунікативної спрямованості уроків української мови	80
Гетманчук Н.О. Використання тексту в процесі формування мовленнєвої особистості майбутнього вчителя	83
Лесняк Н.В. Комунікативне спрямування уроків образотворчого мистецтва	86
Космацька О.А. Формування духовності учнів на уроках української словесності в загальноосвітній школі	90
Мороз Л.В. Використання логіко–сміслових схем і мовних кліше для аргументованого висловлювання в дискусіях	93
Таборовець Л.М. Лінгводидактичні основи методики вивчення дієслова на заняттях словацької мови в україномовній аудиторії	98
Романюк О.М. Деякі особливості вивчення мов: характер мови і народу. Поняття мовної особистості	104
Гоголь Н.В. Розвиток емоційно-оцінісного досвіду молодших школярів на уроках читання	107
Сергєєв О.В., Тищук В.І. Концептуальні засади діагностики якості підготовки спеціалістів у вищій педагогічній школі	112
Янцур М.С. Роль і зміст методичної підготовки фахівців з професійної орієнтації	123
Гордій Н.М. Проблемний підхід до викладання психолого педагогічних дисциплін у вищій школі	131
Столиньски З. Техническое обучение в начальном образовании	134
Заремська Н.І. Емпантійна педагогіка як важливий аспект проблеми гуманізації освіти	137
Янцур Л.А. Проблема дитячої художньої творчості	142

Кузьминець Н. Етнопедагогічні основи гуманізації виховання в Чехії й Словаччині. . . .	145
Середович В.В. Посилення пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.	150
Лучкіна Л.В., Демидчик Г.С. Розвиток мовленнєвої особистості майбутнього вчителя технічного фаху в процесі вивчення мовного курсу.	153
Назарчук А.А. Особливості військово-професійної орієнтації старшокласників в сучасних умовах.	159
Столинськи З. Формирование основ предприимчивости как одна из целей профессионального обучения в Польше.	162
Білоус І.П., Тишук В.І. До перспективи використання інноваційних технологій у вищій школі України.	164
Піддячий М.І. Професійна консультація учнів старших класів загальноосвітніх закладів в умовах МНВК.	168
Відомості про авторів.	174

НАУКОВЕ ВИДАННЯ**Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти****Збірник наукових праць****НАУКОВІ ЗАПИСКИ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ****Випуск 18**

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Шевчук Т. Б.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк
різографічний.

Ум. друк. арк. 20,65. Обл. вид. арк. 21,32. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 18. — Рівне: РДГУ, 2002. — 177 с.**

ISBN 966 — 7281 — 06 — 9.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20